

**GOD
TID**

Spionen

Side 4-9

Sven Jacob Nordahl-Hansen fotografert like etter krigen.

FOTO: PRIVAT

■ ■ 16 år gammel begynte Sven Jacob Nordahl-Hansen å kopiere tyske krigsdokumenter i Kristiansand. I 1944, som 20-åring, ble han spion, og leverte viktig materiale om tyske konvoier til norske motstandsstyrker. Flere venner og kontakter ble skutt og drept, men Nordahl-Hansen unnslopp – så vidt.

■ ■ Etter krigen ble han oppfattet som stripet; en nordmann som gikk i tysk tjeneste. – Min dobbeltrolle gjorde at jeg ikke kunne forsvare meg mot mobbingen, sier han. Han forlot Kristiansand etter krigen og vendte tilbake først for sju år siden.

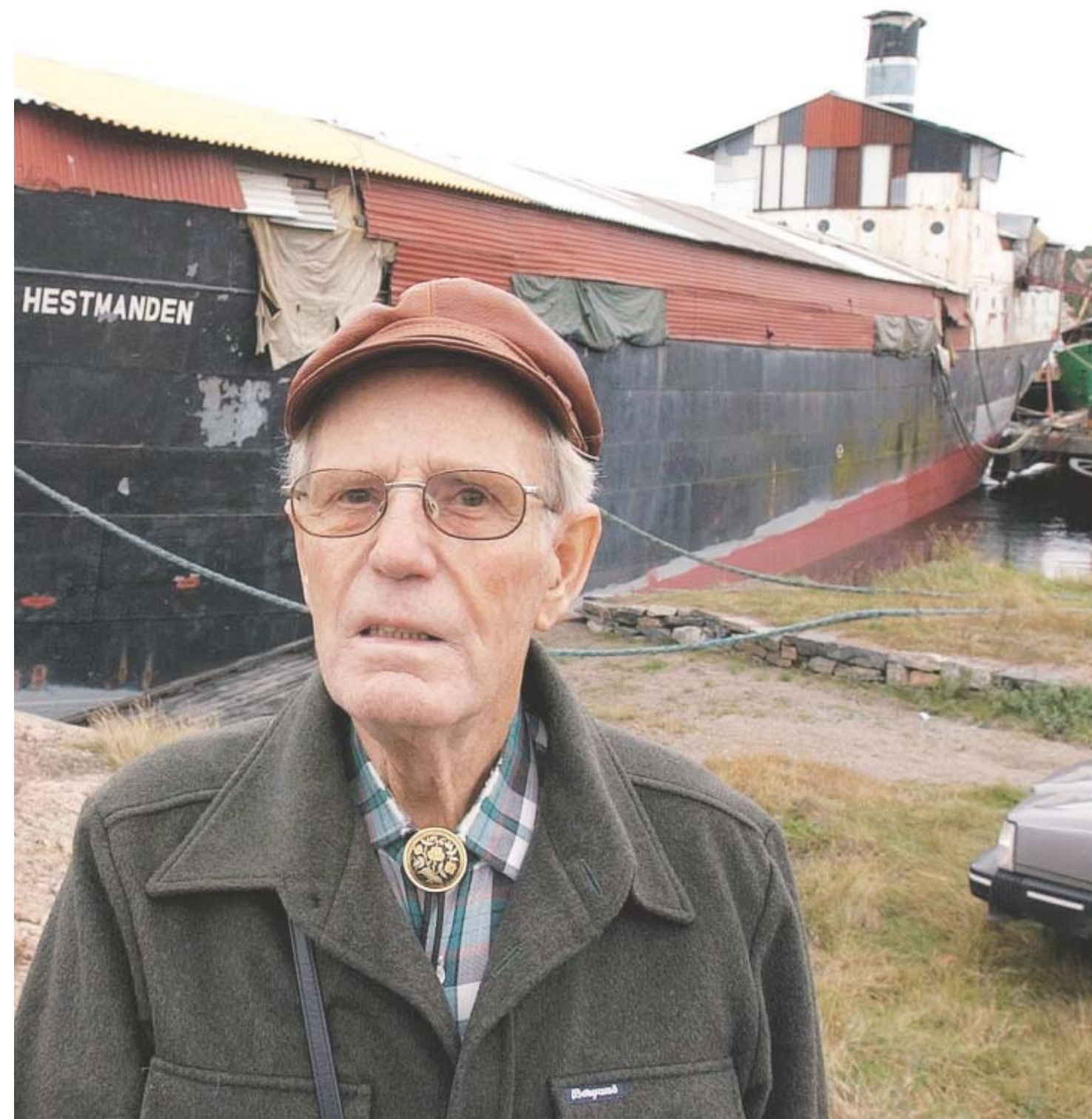
■ ■ Nå forteller Sven Jacob Nordahl-Hansen sin historie – etter 57 år. Samtidig gir han krigspensjonen sin til restaureringen av «Hestmanden». – Skipet er et symbol som forteller at noen må dø for at andre skal leve i fred og frihet, sier han.

En krig - etter 57 år

Krigsveteranen Sven J. Nordahl-Hansen gir 183.000 kroner til veteranskipet «Hestmanden», som skal bli muse

gshistorie s taushet

«Jeg ble utskjelt for å være nazist, men vi som

Etter krigen sørget Sven J. Nordahl-Hansen for at graven til sine tyske medhjelpere, Karl Neipel og Peter Ewinger, ble fredet. FOTO: KJARTAN BJELLAND

Tekst: Terje Eriksen

Skip ble bombet på vei til og fra Kristiansand, og tyske og norske sjøfolk kom aldri hjem til sine kjære.

Sven Jacob Nordahl-Hansen (78) har mange liv på samvittigheten, men tankene hans går oftest til to unge tyske underoffiserer som ble dømt til døden og hengt på Odderøya i 1945.

I den saken var han aktoratets kronvitne.

– Det føltes vondt, forferdelig vondt, sier han. – og ripper opp i smertefulle minner.

Nordahl-Hansen har båret på en indre uro i 57 år. Nå har han bestemt seg for å luften den ut. Den slanke og senesterke eldre mannen har bestemt seg for å fortelle sin historie. Den som han hadde tenkt å ta med seg i graven.

Redegjør i detalj

Det er høst. Båten, en Taule Gimsøy 26 fot, er tatt på land og motoren er til reparasjon hos Sylindersevice.

– Det er kjølesystemet som må repareres, sier han innledningsvis og skjenker svart kaffe. Fra leiligheten i Østre Strandgate redegjør han i detalj om hvordan båtmotorer kjøles. Han bruker lang tid på utenom-snakk før han kommer til poenget:

Han har sammen med kona, Kari bestemt at krigspensjonen de kommende tre år skal gå til restaurering av «Hestmanden», som skal bli et seilende museum og minnesmerke om norske sjøfolk. Han har opparbeidet seg en god og trygg pensjonisttilværelse, og deler derfor med glede ut 5000 kroner hver måned – inntil 183.000 kroner er tilført prosjektet på Bredalsholmen. Totalt vil det koste 56 millioner kroner å få «Hestmanden» seilingsklar.

– Jeg håper at min lille skjerv kan inspirere andre med god økonomi til å gi, sier Nordahl-Hansen.

– «Hestmanden» er et viktig symbol som skal fortelle nye generasjoner at noen må dø for at andre skal leve i frihet og fred, sier han.

Føler sårhet

Beløpet, 183.000 kroner, tilsvarer det antall tonn fiendtlig skipstønasje som ble senket på havets bunn, og som Nordahl-Hansen og de andre i første linjes etterretning ble gjort medansvarlig for sommeren 1944.

Sven Jacob Nordahl-Hansen legger ikke skjul på at han 57 år etter krigens slutt fremdeles føler sårhet fordi han ble omtalt som stripete og tyskervennlig.

– Jeg ble sett på som nazi-sympatisør, og forlot byen etter å ha tatt rekruttskolen i 1945 – fordi jeg følte meg mobbet. Jeg vendte tilbake først for sju år siden, forteller han.

Nordahl-Hansen var bare 16 år gammel da han i hemmelighet tok de første fotostatkopiene av tyske forsvarsanlegg. Fire år senere infiltrerte han havnepolitiet i Kristiansand. Som havnespion føret han agent Oluf Reed Olsen og hans folk med viktig informasjon om tyske konvoiers seilinger.

– Min dobbeltrolle gjorde at jeg ikke kunne forsvare meg mot mobbingen – verken under krigen eller da freden kom. Jeg var pålagt taushetsplikt, sier han.

Dømt til døden

Han opplevde krigsdramaet på nært holdt – blant annet at to tyske soldater, som lekket viktig informasjon til ham, ble dømt til døden og hengt på Odderøya.

– Det verste jeg vet er glorifisering, og derfor ønsker jeg på ingen måte en fremskutt posisjon. Det eneste jeg vil er å støtte en god sak og rette opp visse skjevheter, sier han.

Hans krigsinnsats er sporadisk omtalt, men er likevel ukjent for de fleste. I tre perioder i krigens første tre år kopierte han ulovlig tyske dokumenter og tegninger på Lyskopisentralen på Torvet, og mot

«var i etterretningen var pålagt tauhetsplikt»

To tyske underoffiserer, Karl Neipel og Peter Ewinger samarbeidet med Nordahl-Hansen. De ble dømt til døden og hengt på Odderøya i 1945. FOTO: PRIVAT

slutten av krigen opererte han som havnespion i Kristiansand. Han ble tatt av tyskerne under dramatiske omstendigheter 23. november 1944.

Opplysningene han fikk som spion på havna i Kristiansand sommeren og høsten 1944, leverte han videre til Oluf Reed Olsen, som spilte en viktig rolle som agent for Secret Intelligence Service. Britene hadde 200 frivillige agenter som ble landsatt med radiosendere langs norskekysten under krigen. De tikket inn sine meldinger om den tyske skipstrafikken slik at de allierte kunne sette inn fly og marinefartøyer og senke tyske skip.

Jeg syklet med opplysningene fra byen til Homstein (i Øvrebo, red.ann.) hvor Reed Olsen hadde sin hemmelige radiostasjon, men han brukte også en radiostasjon i Barlintheia i nærheten av Storevann i Vågsbygd, sier Nordahl-Hansen.

Nattevakt i havnepolitiet

Han hadde på forsommeren fått jobb som nattevakt på silokaia på Odderøya. Her hadde den tyske Bootschuppen (båtgarasje) sitt kvarter. Nordahl-Hansen snakket godt tysk og oppnådde god kontakt med tyskerne. Den situasjonen ville hans tidligere venn og samarbeidspartner Lasse Larsen og Reed Olsen utnytte. Det var Reed Olsen som kontakttet Nordahl-Hansen.

– Jeg husker at jeg i mai 1944 satt i kirsebærtreet hjemme i gården da en mann, som snakket østlandsdialekt, ropte til meg og sa han ville snakke med meg under fire øyne. Han ble med meg opp på hybelen der han bød meg en Senior Service-sigarett og fortalte om sitt oppdrag. Jeg svarte at da sitter jeg midt i smøroyet, sier Nordahl-Hansen.

Han minnes også at Reed Olsen hadde med seg forlovelsesringen til Lasse Larsen – som en bekreftel-

se på at han var den han gav seg ut for.

– Jeg tok jobb som nattevakt i havnepolitiet fordi jeg tenkte den kunne være skalkeskjul for illegalt arbeid, og det skulle den virkelig vise seg å bli, sier han.

Stemplet

Krigsveteranen forteller sin historie – fra han tok sine første hemmelige kopier i 1940 – til han forlot byen etter krigen med en sår følelse fordi han ble stemplet som tyskervennlig.

– Jeg ble utskjelt for å være nazist, men vi som var i etterretningen var pålagt tauhetsplikt, og derfor kunne jeg ikke forsvare meg. Det fant dessverre heller aldri sted noen form for offentlig korreksjon, forklarer han.

Opprinnelig hadde han planlagt å gå i graven med historien sin, men nå står han fram – etter ønske blant annet fra Gunnar Eikli som leder restaureringsarbeidet med «Hestmanden».

– Mitt problem skyldes i noen grad at jeg ikke er registrert noe sted fordi jeg begynte det illegale arbeidet i det små for meg selv, sier han – og henter fram bevis for sin innsats, et diplom fra etterretningsorganisasjonen XU. Diplomet er undertegnet «Mogens». Han henter også fram boken *Contact – på hemmelig oppdrag i Norge* som Reed Olsen utgav i 1946. I en personlig hilsen til Nordahl-Hansen skriver den kjente agenten: «Med en venns takk for godt samarbeid og din innsats for Norges sak under krigen 1940-1945»

– XU sendte ut diplomer blant annet for å bevitne folk som meg, som drev dobbeltspill, sier han.

Deknavnet «Claus»

I boka er han omtalt under dekknavnet «Claus». Reed Olsen skriver blant annet: «Skipsfarten i Kristiansand var fremdeles vår viktigste oppgave. Men denne

skulle nå angripes på en ganske annen måte enn tidligere. Det var bekjenskaper her som skulle spille en stor rolle. En mann, la oss kalle ham Claus, var ansatt i det norske havnepolitiet og hadde vakt fra klokken 20.00 til 08.00 hver natt på den delen av kaianlegget som interesserte oss mest. Gjennom sitt arbeid kom Claus i stadig kontakt med underoffiserer og menige innen den tyske marine, underlagt Hafenkapitänns kommando».

– Ja, det stemmer at jeg fikk god kontakt med to underoffiserer, Karl Neipel og Peter Ewinger, som hadde en annen politisk oppfatning enn tyskere flest. Det var disse to som tok den første kontakten, ikke med tanke på spionasje, men fordi de planla å desertere. Neipel og Ewinger ville stjele det tyske havnepolitiets racerbåt og sette full fart over til England. De ville slåss mot Hitler – og spurte om jeg ville være med som tolk og kjentmann, sier han.

– Gikk i konstant angst

Det ble ikke noe av rømningsforsøket, men derimot ble det etter hvert oppnådd enighet om at de to underoffiserene skulle utlevere opplysninger til Nordahl-Hansen om skip som anløp og forlot havna i Kristiansand. Hver eneste konvoi på båtenes navn, størrelse, last, bestykning, bestemmelsessted, ankomst- og avgangstid, konvoiens eskorte og deres bestykning og konvoienes strengt hemmelige anropssignaler til de ulike tider av døgnet. Tyskerne fikk sine instruksjoner på tynt papir i aviser, sigaretter, brød og liknende, som var vanlige utvekslingsartikler. De to hadde nesten ubegrenset tilgang til informasjon, og derfor var det viktige opplysninger Nordahl-Hansen leverte til folkene på radiostasjonen i Øvrebo.

– Vi gikk i konstant angst for å bli avslørt. Noen ▶

kunne oppdage at Neipel, Ewinger og jeg hadde hyppig kontakt. For å kamuflere det vi drev med, begynte vi å lage hjemmebrent. Jeg stjal korn og tyskerne skaffet sukker fra vaktstua, og sammen produserte vi tysk brennevin – som vi delte rundt. Hjemmebrent-produksjonen var en utmerket dekkoprasjon for spionasjen, forteller han.

Nordahl-Hansen gikk i blå uniform og var utstyrt med pistol. Han forstår godt at folk så på ham med mistenksomme blikk.

– Jeg vanket jo mye hos oberløytnant Groos, den tyske sjefen for havnepolitiet. Han var interessert i kunst og vin, og bød som regel på et glass, minnes han.

Kristiansand og Spania

I dag lever 78-åringen et stille og tilbaketrukket liv i Kristiansand og i Spania – der han og kona bor i vinterhalvåret. Etter krigen tok han befalsskolen, jobbet i Tysklandsbrigaden og senere ved ulike avdelinger i Norge. Han sluttet i forsvaret i 1960, og tok fatt på en ny karriere innen kommunal forvaltning – med utvikling av arkivsystemer som sin spesialitet.

Nordahl-Hansen karakteriserer seg selv som verdikonservativ, og stiller for anledningen i knickers, knestromper og rutete fritidsskjorte. Han vedgår at det kan virke merkelig at han først står fram med sin historie nå – 57 år etter krigens slutt.

– Det skyldes flere forhold – blant annet at jeg ikke har hatt noe ønske om å knytte navnet mitt til skipene som ble senket. Det gikk jo mange liv tapt, også norske. Informasjonen vi lekket førte til mye menneskelig nød og savn. Det lever fremdeles enker etter omkomne. Jeg må bare erkjenne at jeg har båret på en belastning i alle disse årene, og der ligger noe av årsaken til at jeg aldri har tatt initiativ til å stå fram. Jeg har vært redd for å møte meg selv i døra med min egen sårhet, sier han.

Gjennomhullet

Det er ingen tvil om at han føler tristhet for skjebnen til Neipel og Ewinger. Under opprullingen av Milorg i 1944 kom Sipo (sikkerhetspolitiet) frem til at noen tyskere fra Hafensflotille også var med i illegalt arbeid. Det ble funnet en liste med navene på organisasjonens medlemmer, kopier av passfotografier og adressen på dekningsstedet i Oslo – dit Nordahl-Hansen hadde flyktet.

– Jeg forstod at noe forferdelig holdt på å skje da Leif Paulsen i Kongensgate 4 ble arrestert sammen med brødrene og faren sin. Da var det klart at Gestapo var på sporet av oss. Jeg ringte Otto Ohlson og sa vi måtte komme oss i dekning. Den første natten søkte Otto og jeg dekning på Gimle hos en bror av Lasse Larsen. Neste dag reiste vi med tog til Oslo hvor vi skulle utstyres med falske pass og flykte videre til Sverige. Vi lå i dekning hos kjenninger av Reed Olssen i Niels Juels gt. 8.

Den 23. november 1944, ved 5-6-tiden om morgenen, var det tydelig for alle at adressen var sprukket. Hele kvartalet var omringet, og vi hørte knitringen fra mitraljøser. Det ble mye rabalder og skyting, og den en av de to brødrene som bodde i leiligheten, Carl Sigurd Elligers, ble drept på stedet. Han var gjennomhullet av 30 skudd. Broren, Ottomar, ble arrestert sammen med Otto og meg, sier Nordahl-Hansen – som usett klarte å kvitte seg med to sett falske pass, en pistol og en gifttablet.

Hengt i en svingstang

Han opplevde dramatiske dager i Oslo, først på Victoria Terrasse og senere på Akershus Festning, før han ble transportert tilbake til Kristiansand.

– På Arkivet fikk jeg mye juling og gjennomgikk harde forhør hos gestaposjef Rudolf Kerner, Hans Pedersen og Ole Vehus. Jeg husker jeg ble hengt opp i en svingstang, med en stråleovn under meg, sier han.

Informasjon fra Sven J. Nordahl-Hansen og andre førte til at flere skip på vei til og fra Kristiansand ble angrepet av med flybensin da den 15. oktober 1944 ble bombet av britiske fly utenfor Brekkestø. 16 mann omkom. FOTO FRA BOKEN

Det nyttet ikke å nekte – 12 tyskere var allerede arrestert, og han ble konfrontert med dem.

Nordahl-Hansen ble plassert i kretsengelslet, men om morgenen lille julaften ble han hentet av feldgarnmeriet på Odderøya.

– Jeg fryktet at min siste time var kommet. Jeg var helt sikker på at jeg skulle skytes, men hadde et desperat håp om å berge livet dersom vi svingte til høyre – for da skulle jeg trolig i nye forhør på Arkivet, men vi svingte til venstre.

Jeg ble transportert til en åpen plass på Odderøya der soldater ekserserte, og innså straks at det var der jeg skulle skytes, forteller 78-åringen.

Men så viste det seg etter hvert til Nordahl-Hansens store overraskelse at han var hentet til Odderøya for å vitne mot sine tyske venner som skulle stilles for en krigsrett.

Spyttet bøddelen i ansiktet

– Jeg var et slags kronvitne, og kunne lite gjøre fra eller til. Jeg holdt en forsvarstale for de tiltalte der jeg presiserte at det lå ideologi bak deres handlinger, men alt jeg sa var til ingen nytte. De tiltalte hadde tilstått, og de hovedtiltalte, Karl Neipel og Peter Ewinger, fikk sju-dobbeltdødsdom for høyforæderi, som ble eksekvert ved henging på Odderøya 20. februar 1945.

– De ligger begravd på Kristiansand kirkegård. Like etter krigen ordnet jeg det slik at kommunen vedtok evig fredning og stell av graven, sier han.

50 år etter henrettelsene sørget Nordahl-Hansen for at graven ble uspyttet med en minnestein.

– Karl spyttet bøddelen midt i ansiktet, og begge to nektet å ha hette på, sier han tankefull.

Det er kjent at Oluf Reed Olsen slapp unna tyskerne etter dramatiske begivenheter, mens Nordahl-Hansen og de andre arresterte i gruppen tilbrakte resten av krigen på Grini.

Sven J. Nordahl-Hansen var i Tysklandsbrigaden i fire kontingenter, her er han imidlertid på norsk jord, trolig i 1949. FOTO: PRIVAT

▼ britiske fly. Den norske tankbåten «Inger Johanne» var på vei fra Kjevik til Oslo

KRISTIANSDANDS HISTORIE 1914-1945

Carl Sigurd Elligers, som lå i skjul i Oslo sammen med Sven J. Nordahl-Hansen, ble hjennomhullet av 30 skudd.

FOTO FRA BOKEN CONTACT AV OLLUF REED OLSEN

Salmiak-damp

Men tilbake til begynnelsen: Like etter at krigen kom til Norge jobbet Nordahl-Hansen som volontør på Lyskopsentralen.

– Jobben handlet om å ta kopier av tyske forsvarsanlegg langs kysten – blant annet i Kristiansand, Farsund og Flekkefjord. Ingen visste at jeg stjal av lasset, men det gjorde jeg altså i tre perioder i krigens første år. Jeg lærte meg et kopieringsstriks som gikk ut på å «åpnet ekstra opp» for salmiakk-dampen. Den gjorde det ubekvent å puste, og derfor trakk tyskerne ut på gangen mens jeg kopierte, ler han.

Han humrer også når han forteller at han kopierte tegninger av et tysk narreanlegg som ble satt opp vest for Topdalsfjorden et sted.

– Jeg vet ikke om det er sant, men jeg er blitt fortalt at et britisk bombefly slapp en halv favn ved over anlegget for å erte tyskerne, sier han.

Har historien på videotape

I første omgang lagret Nordahl-Hansen tegningene hjemme på loftet, men overleverte dem senere til sin venn Lasse Larsen.

– Lasse mente at dette var viktige greier, og derfor gav jeg kopiene til ham. Hva han gjorde med dem vet jeg ikke, og ingen skulle vite at han fikk dem av meg. Det var viktig ikke å sette spor, forklarer han.

Nå setter Nordahl-Hansen spor i avisspaltene. Han liker det ikke noe særlig, men forteller likevel engasjert og intenst. Han forfølger alle sidespor – og redegjør i detalj om tekniske finesser på kopimaskinen han brukte i 1940, 41 og 42.

For sikkerhets skyld – og for familiens skyld – har han skrevet sine memoarer og fortalt sin historie på videotape.

– Det ligger i safen, men har knapt offentlighetens interesse etter dette, sier han. ■

«Hestmanden» – et seilende minnesmerke

– Ingen enkeltperson har vært i nærheten av å gi så mange penger til «Hestmanden» som Nordahl-Hansen. Hans gave på 183.000 kroner er et viktig signal til alle som kan tenke seg å gi, sier prosjektleder Gunnar Eikli ved Bredalsholmen Dokk og Fartøyvernseier.

Han forklarer at «Hestmanden»-prosjektets karakter er å gjøre rede for historien – også til enkeltpersoner som Nordahl-Hansen. Eikli minner om at «Hestmanden» var det første skipet som startet opp igjen kystgodsruta etter krigen. «Hestmanden» fraktet materialer til Finnmark – og står som symbol på gjenoppbyggingen etter krigen.

– Skipet skal bli et seilende minnesmerke om norske sjøfolk, et mobilt museum som først og fremst skal fokusere på første halvdel av 1900-tallet med hovedvekt på de to verdenskrigene. Den virkelig store utfordringen er likevel å skape et levende skip, et kulturskip som kan virke utfordrende og spennende også for kommende generasjoner, sier Eikli.

Hittil er det brukt 25 millioner kroner på restaureringen. Arbeidet har pågått siden 1996.

– Vi trenger ytterligere 30 millioner kroner for å få skipet i stand, sier Eikli.

Vi regner med at staten vil bidra med halvparten av beløpet, men 15 millioner kroner må altså skaffes til veie på annen måte.

– Jeg takker Nordahl-Hansen for hans store bidrag. Vi vil vise til hans eksempel når vi om kort tid skal ut og skaffe mer penger, sier Gunnar Eikli.

D/S «Hestmanden»

► Ble bygget ved Laxevaags Maskin og Jernskibsbyggeri i 1911 og satt inn i kystfarten mellom Kristiania og Kirkenes.

► Skipet er det eneste gjenværende fra Nortraship-flåten fra 2. verdenskrig.

► Gikk også i nordsjøfart under 1. verdenskrig.

► På midten av 60-tallet gikk skipet i opplag.

► I 1979 ble det kjøpt av Norsk Veteranskibsklub.

► I 1992 ble skipet flyttet til Bredalsholmen i Kristiansand, og Stiftelsen Hestmanden overtok skipet fra 26. april 1996.

► Med i stiftelsen er blant annet sjøfartsmuseene i Oslo og Bergen, enkelte sjømannsorganisasjoner, Vest-Agder fylkeskommune og Kristiansand kommune.

► Målet er å få skipet seilingsklart til 100-årsjubileet for unionsoppløsningen, men det skal holde hardt.